

Εκπαιδευτικές δραστηριότητες των Αρχείων: η εμπειρία των Αρχείων Ν. Ευβοίας

Πρώτιστο καθήκον ενός αρχειακού φορέα είναι να εντοπίζει, να αποκτά και να διατηρεί τα αρχεία διηνεκούς αξίας. Παράλληλα, η αρχειακή υπηρεσία οφείλει να καθιστά προσιτό στους χρήστες το υλικό αυτό και το πληροφοριακό του περιεχόμενο¹. Για να ανταποκριθεί στα καθήκοντα αυτά, ο αρχειακός φορέας θα πρέπει να αναπτύσσει μια σειρά δραστηριοτήτων, στις οποίες συμπεριλαμβάνονται οι πολιτιστικές και εκπαιδευτικές. Ειδικότερα, οι στόχοι των δραστηριοτήτων αυτών μπορούν να συνοψιστούν ως εξής:

- Οργάνωση, διαχείριση, διατήρηση κ.λπ. αρχειακού υλικού, έτσι ώστε να διευκολύνεται η μελλοντική του εισαγωγή στα Γ.Α.Κ. και να εξυπηρετούνται οι ανάγκες της διοίκησης, από τη μια, και οι ανάγκες της έρευνας, από την άλλη.
- Δημιουργία αρχειακής συνείδησης στους φορείς–παραγωγούς αρχειακού υλικού.
- Αξιοποίηση του αρχειακού υλικού στην εκπαιδευτική διαδικασία. Σχεδιασμός και υλοποίηση ειδικών προγραμμάτων που εξυπηρετούν τους σκοπούς της εκπαίδευσης, αλλά και διαμορφώνουν αρχειακή συνείδηση στους νέους.
- Ευαισθητοποίηση του ευρέος κοινού σε ζητήματα διατήρησης της αρχειακής κληρονομιάς και επιδίωξη συνεργασίας με την τοπική κοινωνία συνολικά.

Ιδιαίτερη θέση ανάμεσα στις δραστηριότητες των Αρχείων που εξυπηρετούν τους πιο πάνω στόχους κατέχουν εκείνες που αφορούν την αξιοποίηση του αρχειακού υλικού στην εκπαιδευτική διαδικασία². Είναι αυτονόητο ότι σε όσο μικρότερες ηλικίες απευθυνόμαστε, τόσο καλύτερα αποτελέσματα έχουμε στην προσπάθεια διαμόρφωσης αρχειακής συνείδησης. Παράλληλα, αυτές οι δραστηριότητες των Αρχείων εξυπηρετούν μια σειρά στόχων της ίδιας της εκπαιδευτικής διαδικασίας: ανάπτυξη συνθετικής δημιουργικής ικανότητας των μαθητών, ανάπτυξη αυτενέργειας και πρωτοβουλίας, καλλιέργεια της κριτικής σκέψης και διερευνητικής στάσης απέναντι στη γνώση, ανακάλυψη και καλλιέργεια κλίσεων και ενδιαφερόντων, καλλιέργεια πνεύματος συνεργασίας, ομαδικότητας και συλλογικής προσπάθειας, σύνδεση της σχολικής γνώσης με την τεχνολογία, την κοινωνία και το περιβάλλον, ανάπτυξη καλύτερων σχέσεων ανάμεσα σε διδάσκοντες και διδασκομένους.

Στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ενός αρχειακού φορέα θα πρέπει να αξιοποιείται όσο το δυνατό μεγαλύτερη ποικιλία αρχειακού υλικού σε όσο το δυνατό περισσότερα μαθήματα³ και όχι μόνο στο μάθημα της ιστορίας⁴. Ωστόσο, το μάθημα που προσφέρεται κατ' εξοχήν για τη χρήση

¹ Judith Ellis (επιμ.), *Η διαχείριση των αρχείων*, Ελληνική Αρχειακή Εταιρεία – Τυπωθήτω – Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα 2000, σ. 382.

² Οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες των Αρχείων απευθύνονται σε ένα ευρύ κοινό και περιλαμβάνουν εκπαίδευση των παραγωγών και διαχειριστών αρχείων², εκπαίδευση των χρηστών του αρχειακού υλικού και αξιοποίηση του αρχειακού υλικού σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Αυτό εδώ το κείμενο θα ασχοληθεί μόνο με την τελευταία περίπτωση και ιδιαίτερα με τις εκπαιδευτικές δραστηριότητες που απευθύνονται στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

³ Για τη διαθεματικότητα, βλ. Κώστας Αγγελάκος, Γιώργος Κόκκινος (επιμ.), *Η διαθεματικότητα στο σύγχρονο σχολείο και Η διδασκαλία της ιστορίας με τη χρήση πηγών*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2004 και Judy Sebba, *Ιστορία για όλους. Διδακτικές προσεγγίσεις για το μάθημα της ιστορίας στο Δημοτικό και το Γυμνάσιο*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2000, σ. 58–60.

⁴ Προτρέχοντας, αναφέρουμε εδώ δύο περιπτώσεις δυνατότητας χρήσης αρχειακού υλικού στο μάθημα των Μαθηματικών (βλ. Στέλιος Μαρίνης, «Συνθετικές δημιουργικές Εργασίες και Μαθηματικά», στο *Η συνθετική*

αρχαιακού υλικού είναι το μάθημα της Ιστορίας. Έχει υποστηριχθεί ότι η ικανότητα των μαθητών στο προεφηβικό και εφηβικό στάδιο να εξάγουν συμπεράσματα από τα τεκμήρια, να εξετάζουν υποθέσεις βασισμένες σε αυτά είναι περιορισμένες. Ωστόσο, σύγχρονες μελέτες αμφισβητούν το κατά πόσο η θεωρία του Piaget μπορεί να εφαρμοστεί στη διδασκαλία της ιστορίας. Όλο και περισσότερο γίνεται αποδεκτό ότι οι μαθητές, ανεξάρτητα από την ηλικία και τις ικανότητές τους, μπορούν να μάθουν ιστορία, αν διδαχθούν τις ιδιαίτερες δεξιότητες και τον ιδιαίτερο τρόπο κατανόησης που προσιδιάζει σε αυτό το γνωστικό αντικείμενο· για να μάθουν δηλαδή να συλλογίζονται ιστορικά, πρέπει να εξοικειωθούν με τις σχετικές μεθόδους. Τα παιδιά είναι σε θέση να χρησιμοποιούν ιστορικά τεκμήρια για να εξετάζουν ζητήματα που αφορούν το παρελθόν, αρκεί τα τεκμήρια αυτά να τους παρουσιαστούν με τον κατάλληλο τρόπο. Τι συμβαίνει όμως σήμερα; Σύγχρονες έρευνες καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι σε πολλές χώρες και στις διάφορες βαθμίδες της εκπαίδευσης η ιστορία δεν διδάσκεται με τον καταλληλότερο τρόπο. Συχνά οι μαθητές δεν μπορούν να συσχετίσουν τις έννοιες και τη σημασία της ιστορίας με την καθημερινή τους ζωή. Το ιστορικό περιεχόμενο είναι πιο δύσκολο να κατανοηθεί από τα παιδιά απ' ό,τι το κοινωνικό περιεχόμενο. Συνεπώς, η διδασκαλία της ιστορίας, στο δημοτικό κυρίως σχολείο, δεν έχει νόημα να επιδιώκει τη μετάδοση γνώσεων. Τα εγχειρίδια ιστορίας, που σε πολλές περιπτώσεις είναι μόνο περίληψη ιστορικών γεγονότων, κρίνονται ακατάλληλα για μια διδασκαλία της ιστορίας, καθώς τα γεγονότα παρουσιάζονται ως δεδομένα και αληθινά, χωρίς να γίνεται διάκριση μεταξύ γεγονότων και ερμηνείας, πράγμα που δυσχεραίνει την ιστορική κατανόηση. Εκείνο που θα έπρεπε να καλλιεργείται είναι η ιστορική κατανόηση μέσα από κάποιο κοινωνικό ζήτημα που παρουσιάζεται με ιστορική προοπτική, όπως, για παράδειγμα, η ανεργία, η θέση των γυναικών, ο ρατσισμός κ.λπ.

Εξάλλου, αν οι μαθητές μετατραπούν από παθητικοί καταναλωτές σε παραγωγούς δικών τους ιστοριών, θα αποκτήσουν κίνητρο για να ασχοληθούν με την ιστορία και θα κατανοήσουν τον τρόπο με τον οποίο κατασκευάζεται η ιστορική γνώση⁵. Θα κατανοήσουν το ιστορικό παρελθόν, αν μάθουν πώς μαθαίνουμε γι' αυτό⁶. Επιπλέον, συμμετέχοντας στην επεξεργασία ενός σχεδίου που διευθύνουν

δημιουργική εργασία στο σχολικό πρόγραμμα. Θεωρία και πράξη, Σχολή Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου, Αθήνα 1997, σ. 153):

Στατιστικές μελέτες: «Μπορούμε να κάνουμε μια δική μας στατιστική έρευνα και παρουσίαση των δεδομένων ή να παρουσιάσουμε, να σχολιάσουμε και να εξηγήσουμε μια έρευνα που έχει δημοσιευθεί ή να συζητήσουμε με κάποιους ειδικούς τις μεθόδους με τις οποίες επιλέγονται τα δείγματα». Η εργασία μπορεί να περιλαμβάνει και την εκπόνηση διαγραμμάτων, ραβδογραμμάτων κ.λπ. Τα αρχεία που μπορούν να δώσουν υλικό για παρόμοιες εργασίες είναι πολλά. Ενδεικτικά αναφέρουμε: αρχεία Στατιστικής Υπηρεσίας, δημοτικά αρχεία – ληξιαρχικά βιβλία και έγγραφα, αρχεία Διευθύνσεων Γεωργίας / Αγροτικής Ανάπτυξης, Διευθύνσεων Επιθεώρησης Εργασίας / Απασχόλησης κ.λπ.

Γεωμετρία και οικοδομή: «Από τα σχέδια του αρχιτέκτονα, τους υπολογισμούς του πολιτικού μηχανικού, την κοστολόγηση των επιμέρους κατασκευών κ.λπ., φαίνεται ότι η οικοδομή είναι και ένα μαθηματικό πρόβλημα ή μάλλον πολλά μαθηματικά προβλήματα. Μπορούμε, για παράδειγμα, με βάση το τιμολόγιο ενός σοβατζή να υπολογίσουμε με επιτόπιες μετρήσεις και υπολογισμούς το κόστος σοβατίσματος μιας οικοδομής». Ενδεικτικά αναφέρονται αρχεία που μπορούν να προσφέρουν υλικό για τέτοιες εργασίες: – Δημοτικά αρχεία, αρχεία Τεχνικών Υπηρεσιών, Πολεοδομικών Υπηρεσιών, Λιμενικών Ταμείων, αρχεία αρχιτεκτόνων, πολιτικών μηχανικών κ.λπ.

⁵ Βλ. και Library and Archives Canada → Browse Selected Topics → Canada and the First World War → Did you Know that... → Now you be the historian: http://www.archives.ca/05/0518/05180201_e.html.

⁶ Για τα ζητήματα αυτά βλ. ενδεικτικά M. Booth, *The Teaching and Learning of History: A British Perspective*, Göteborgs Universitet, Projectet Europa och Läroboken, 1993· Έφη Αβδελά, *Ιστορία και σχολείο*, Νήσος,

οι ίδιοι⁷, εκτός από τη δικαιολογημένη υπερηφάνεια που νιώθουν επειδή έκαναν κάτι συγκεκριμένο, χειροπιαστό, που μπορεί να χρησιμοποιηθεί κι από άλλους, γίνονται πιο ικανοί να κρίνουν την εγκυρότητα της μιας ή της άλλης άποψης. Μ' άλλα λόγια, μέσα απ' αυτή τη διαδικασία οι μαθητές αναπτύσσουν μια κριτική στάση απέναντι στα πράγματα. Εθίζονται στο να τεκμηριώνουν οι ίδιοι τις απόψεις τους, από τη μια, και, από την άλλη, να απαιτούν τεκμηρίωση τόσο για ιστορικά ζητήματα, όσο και για απόψεις, θεωρίες κ.λπ. για σημερινά ζητήματα, αντί να τις αποδέχονται άκριτα και παθητικά. Αυτός είναι ένας τρόπος για να συμβάλει το σχολείο στη δημιουργία υπεύθυνων, με κριτική σκέψη πολιτών, πράγμα που, θεωρητικά τουλάχιστον, είναι στους σκοπούς του.

Διεθνής εμπειρία και ελληνική πραγματικότητα

Οι εθνικές αρχειακές υπηρεσίες προηγμένων από αρχειονομική άποψη χωρών με τη μία ή την άλλη μορφή έχουν προβλέψει τέτοιου είδους δραστηριότητες: τα εθνικά Αρχεία των ΗΠΑ⁸, της Μεγάλης Βρετανίας⁹, του Καναδά¹⁰, της Γαλλίας¹¹, της Αυστραλίας¹² και πολλών άλλων χωρών προσφέρουν πλούσιο υλικό και εμπειρία στον τομέα των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων.

Πολλές εθνικές αρχειακές υπηρεσίες, εκτός από εκπαιδευτικά προγράμματα που αφορούν την αξιοποίησή του υλικού τους στην εκπαιδευτική διαδικασία, έχουν σχεδιάσει και προγράμματα που προορίζονται να φέρουν τους μαθητές σε μια πρώτη επαφή με τον κόσμο των αρχείων. Εδώ θα αναφερθούν ενδεικτικά τρεις περιπτώσεις των National Archives and Records Administration (NARA, ΗΠΑ), των Αρχείων της Ανδαλουσίας (Ισπανία) και των Δημοτικών Αρχείων της Χαϊδελβέργης (Γερμανία).

- NARA, *Εισαγωγική δραστηριότητα*¹³

Αθήνα 1998· Henri Moniot, *Η διδακτική της ιστορίας*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2002· Jean Peyrot, *Η διδασκαλία της ιστορίας στην Ευρώπη*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2002· Chris Husbands, *Τι σημαίνει διδασκαλία της ιστορίας; Γλώσσα και ιδέες και νοήματα*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2004· H.H. Cooper, *The Teaching of History*, David Fulton, London 1992· Ειρήνη Νάκου, *Τα παιδιά και η ιστορία. Ιστορική σκέψη, γνώση και ερμηνεία*, Μεταίχμιο, Αθήνα 2000· Γιώργος Κόκκινος, *Διδακτικές προσεγγίσεις στο μάθημα της ιστορίας. Για μια νέα μεθοδολογία στην υπηρεσία της κριτικής ιστορικής σκέψης*, Μεταίχμιο, Αθήνα 1998.

⁷ Βλ. Νάσια Γιακωβάκη, «Μαθητεία στην ιστορία», περ. *Μνήμων*, τχ. 14 (1992), σ. 287-295.

⁸ National Archives and Records Administration, Digital Classroom: http://www.archives.gov/digital_classroom/index.html

⁹ The National Archives, Exhibitions and Learning Online: <http://www.nationalarchives.gov.uk/online/>. Βλ. επίσης Learning Curve: <http://www.learningcurve.gov.uk/> και Ben Walsh, *Teacher's Booklet 2004*: <http://www.learningcurve.gov.uk/howto/teacherbooklet.htm>.

¹⁰ Library and Archives Canada's Learning Center: <http://www.collectionscanada.ca/education/index-e.html> και Exhibitions:

¹¹ Βλ. Direction des Archives de France – Département des publics, *L'action éducative et culturelle des archives. Enquête sur les services éducatifs*: <http://www.archivesdefrance.culture.gouv.fr/fr/valorisation/index.html>. Βλ. και ανακοίνωση της Ariane James-Sarazin (Centre Historique des Archives Nationales) στο 15^ο Διεθνές Συνέδριο Αρχείων (Βιέννη, 22-29 Αυγούστου 2004): «Pour un musée des archives : l'exemple français» (http://www.wien2004.ica.org/imagesUpload/pres_130_JAMES_SARAZIN_AFRACHAN02.pdf).

¹² National Archives of Australia, Education: <http://www.naa.gov.au/education/education.html>.

¹³ http://www.archives.gov/digital_classroom/introductory_activity.html.

Πρόκειται για εισαγωγική δραστηριότητα που πραγματοποιείται στην τάξη, σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς και η οποία προσφέρει στα παιδιά τη δυνατότητα να ξεκινήσουν από το εδώ και το τώρα και από το εαυτό τους¹⁴.

- Αρχαία Ανδαλουσίας, *Un día en el archivo*¹⁵

Πρόκειται για μια εικονογραφημένη έκδοση σε στιλ κόμικ που αφορά μια επίσκεψη μαθητών σε Αρχαίο. Στη διάρκεια της επίσκεψης, τα παιδιά μαθαίνουν για τις βασικές εργασίες που γίνονται σε ένα Αρχαίο, ξεκινώντας από την εισαγωγή αρχειακού υλικού και την επεξεργασία του στο ταξινομητήριο. Μαθαίνουν επίσης για τις διάφορες κατηγορίες υλικού, για τους χώρους και τα μέσα αποθήκευσης κάθε κατηγορίας, για τα διαφορετικά υποστρώματα. Γνωρίζονται και με τους εχθρούς της υγείας του αρχειακού υλικού (μικροοργανισμούς κ.λπ.), οι οποίοι στο πρόγραμμα εμφανίζονται ως – συμπαθέστατοι, μάλλον– χαρακτήρες¹⁶. Στη συνέχεια, τα τεκμήρια περιγράφονται σε καταλόγους και ευρετήρια και γενικά παρουσιάζονται διάφορα εργαλεία διαχείρισης της πληροφορίας που προσφέρει το αρχειακό υλικό. Οι μαθητές ενημερώνονται για ζητήματα διατήρησης και για μια σειρά μέτρων προστασίας των αρχείων από την καταστροφή. Τα τεκμήρια που έχουν υποστεί φθορές οδηγούνται στο τμήμα συντήρησης, όπου ξαναβρίσκουν, ως ένα βαθμό, την υγεία τους. Στη συνέχεια, οι μαθητές επισκέπτονται το τμήμα αναπαραγωγής των τεκμηρίων (φωτογράφιση, μικροφωτογράφιση, ψηφιοποίηση) και το αναγνωστήριο, όπου οι ερευνητές μπορούν να έχουν πρόσβαση στο αρχειακό υλικό, για να αντλήσουν πληροφορίες «για την ιστορία, την πολεοδομία, την τέχνη», για ένα σωρό τομείς και θέματα. Γι' αυτά κι άλλα ενδιαφέροντα μαθαίνουν τα παιδιά και καθώς η επίσκεψη φτάνει στο τέλος της και αφήνουν το Αρχαίο, μαζί τους ξενιτεύονται και οι συμπαθείς «κακοί» της ιστορίας, οι εχθροί της υγείας των τεκμηρίων, αφού μ' όλα αυτά τα μέτρα προστασίας του υλικού βρίσκονται πια σε εχθρικό περιβάλλον¹⁷!

¹⁴ Στο σπίτι του το παιδί, με τη βοήθεια ενός μέλους της οικογένειας, ψάχνει ανάμεσα σε διάφορα ενθύμια από τότε που γεννήθηκε μέχρι εκείνη τη στιγμή. Αυτά τα ενθύμια μπορεί να είναι μια φωτογραφία, ένα γράμμα, ένα ημερολόγιο, ένα απόκομμα εφημερίδας, ένα πιστοποιητικό γέννησης, μια κάρτα βιβλιοθήκης ή κοινωνικής ασφάλισης. Από αυτά, διαλέγει ένα για να το παρουσιάσει στην τάξη, όπου θα δώσει και τις εξής πληροφορίες: Τι είδους τεκμήριο είναι; Ποια είναι η ημερομηνία του; Ποιος το δημιούργησε; Ποια σχέση έχει το τεκμήριο με το συγκεκριμένο παιδί; Απαντά επίσης, για το συγκεκριμένο τεκμήριο και για εκείνα που έφεραν οι συμμαθητές του, στις ακόλουθες ερωτήσεις: Τι μας λέει το τεκμήριο για το δημιουργό του, γι' αυτόν που το διατήρησε, για τη ζωή στο συγκεκριμένο τόπο τη συγκεκριμένη εποχή; Παρόμοιο πρόγραμμα λειτουργεί και στα Αρχαία Νομού Ευβοίας με τίτλο «Πρώτη επαφή με τα τεκμήρια».

¹⁵ Ana Melero Casado, Javier Hermida Ruiz, *Un día en el archivo*, Consejería de Cultura, Dirección General de Instituciones del Patrimonio, Sevilla 1999.

¹⁶ Ιδιαίτερο πρόγραμμα θα μπορούσε να είναι ένα κόμικ με θέμα ακριβώς τα ζητήματα διατήρησης των τεκμηρίων, την προληπτική συντήρηση κ.λπ., όπου θα υπάρχει μια βασική ιστορία και οι «εχθροί» και οι «φίλοι» θα εμφανίζονται ως συγκεκριμένοι χαρακτήρες στο πλαίσιο του σεναρίου.

¹⁷ Ένα παρόμοιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα θα μπορούσε κάλλιστα να λειτουργήσει και στη χώρα μας, στην κεντρική, αλλά και σε ορισμένες περιφερειακές υπηρεσίες που πληρούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις (κτηριακή υποδομή, εξοπλισμός κ.λπ.). Το πρόγραμμα μπορεί να περιλαμβάνει και συμπληρωματικές δραστηριότητες, όπως: στο Αρχαίο ή μετά την επιστροφή τους στο σχολείο, οι μαθητές περιγράφουν την επίσκεψή τους, συμπληρώνουν λεζάντες / διαλόγους σε ένα κόμικ παρόμοιο με το ισπανικό, δημιουργούν μια ιστορία με ήρωα ένα τεκμήριο, ένα μικροοργανισμό κ.λπ.

- Δημοτικά Αρχεία Χαϊδελβέργης, *Not Only 4 Kids*¹⁸

Πρόκειται κι εδώ για έκδοση σε στιλ κόμικ, που παρουσιάζει δυο διαφορετικά Αρχεία, ένα Αρχείο Επιχειρήσεων και ένα Δημοτικό Αρχείο¹⁹. Το σχέδιο έχει φρεσκάδα, οι τοποθεσίες είναι πραγματικές, τα πρόσωπα των αρχειακών αναγνωρίσιμα. Το κόμικ μοιάζει να απευθύνεται κυρίως στους νεαρούς μελλοντικούς χρήστες των αρχείων. Ωστόσο είναι οι άλλοι αναγνώστες (“not only the kids”) εκείνοι που παίρνουν το μήνυμα κι αρχίζουν να σκέφτονται: μια ασυνήθιστη έκδοση και μια σύγχρονη εικόνα των Αρχείων που προσφέρουν υπηρεσίες σε διαφορετικές ομάδες χρηστών²⁰.

Η διεθνής εμπειρία, λοιπόν, προσφέρει πλούσιο υλικό για σκέψη και αξιοποίηση. Δυστυχώς, η ελληνική πραγματικότητα είναι εντελώς διαφορετική. Είναι ενδεικτικό ότι ούτε το ίδιο το υπουργείο Παιδείας, στον κεντρικό του σχεδιασμό, δεν κατανοεί αυτή τη διάσταση των αρχείων. Εξάλλου ούτε η κρατική αρχειακή υπηρεσία, εκτός από πρωτοβουλίες περιφερειακών υπηρεσιών των Γ.Α.Κ., δεν είχε μέχρι πρόσφατα τέτοιο προσανατολισμό, παρόλο που η ανάπτυξη παρόμοιων δραστηριοτήτων, πέραν των άλλων, θα βοηθούσε και για την ένταξη των Γ.Α.Κ. σε σχετικά προγράμματα, γεγονός που θα συνεπαγόταν και την εξασφάλιση οικονομικών πόρων και ανθρώπινου δυναμικού.

Εδώ ίσως τεθεί το ερώτημα. *Μπορούμε;* Έστω κι αν πηγαίνουμε ανάποδα, είναι προτιμότερο να ξεκινάμε από το τι είναι *αναγκαίο* και όχι τι είναι *εφικτό* αυτή τη στιγμή. Διαφορετικά, δεν θα αναζητήσουμε τους τρόπους για να γίνει εφικτό το ζητούμενο. Έτσι κι αλλιώς, τέτοιες δραστηριότητες έχουν ήδη αναπτυχθεί από περιφερειακές υπηρεσίες των Γ.Α.Κ.²¹. Φυσικά, δεν χρειάζεται όλα τα Αρχεία να τα κάνουν όλα. Κάποιο εκπαιδευτικό πρόγραμμα θα κάνει το ένα, κάποιο διαφορετικό το άλλο. Εκείνο που χρειάζεται αυτή τη στιγμή είναι:

- Κεντρικός σχεδιασμός με συγκεκριμένα στάδια υλοποίησης.
- Παρακολούθηση και αξιοποίηση της διεθνούς εμπειρίας.
- Κωδικοποίηση της μέχρι τώρα δικής μας εμπειρίας.
- Συνεργασία με εκπαιδευτικούς, ιστορικούς κ.λπ.

¹⁸ Peter Blum, Harry Niemann, Dieter Landenberger, Thomas Schuetz, *Not Only 4 Kids*, DaimlerCrysler Konzernarchiv und Heidelberger Staatarchiv, 2004. Η έκδοση κυκλοφορεί στα Γερμανικά και στα Αγγλικά και σύντομα πρόκειται να κυκλοφορήσει και στα Κινέζικα!

¹⁹ Η Conny και ο Mike, γύρω στα 17, ψάχνουν να βρουν πού τραβήχτηκε μια παλιά φωτογραφία και ποιος τύπος αυτοκινήτου εικονίζεται. Αναγνωρίζουν, ο ένας το κάστρο της Χαϊδελβέργης και η άλλη το σήμα της Μερσεντές. Η Conny πραγματοποιεί την έρευνά της στα Αρχεία Επιχειρήσεων της Στουτγκάρδης και ο Mike στα Αρχεία της Χαϊδελβέργης. Ίδιο τεκμήριο, διαφορετικά ενδιαφέροντα και αντικείμενα έρευνας, διαφορετικοί οι αρχειακοί φορείς όπου αναζητούνται απαντήσεις στα ερωτήματα. Το κόμικ δεν έχει οπισθόφυλλο. Διαβάζεται κι από τις δυο πλευρές. Στο μέσον, οι δυο νεαροί ερευνητές, μετά τις επιτυχημένες επισκέψεις τους στα Αρχεία, ξανασυναντιούνται. Έχει προβλεφθεί και ένας διαγωνισμός: όσοι δώσουν τις σωστές απαντήσεις, μπορούν να κερδίσουν βιβλία ή –αυτό είναι το πρώτο βραβείο– να κάνουν μια βόλτα με το αυτοκίνητο της φωτογραφίας από τα Αρχεία Επιχειρήσεων της Στουτγκάρδης στα Δημοτικά Αρχεία της Χαϊδελβέργης.

²⁰ Βλ. Peter Blum, “Aspects of a Changing Image of Municipal Archivists and Archives”, ανακοίνωση στο 15^ο Διεθνές Συνέδριο Αρχείων (Βιέννη, 22–29 Αυγούστου 2004). Η ανακοίνωση είναι διαθέσιμη στη διεύθυνση: http://www.wien2004.ica.org/imagesUpload/pres_41_BLUM_C_GERHEI01_EN.pdf

²¹ Τα Γ.Α.Κ. Ευβοίας, Σάμου, Καβάλας, Μαγνησίας, Αγιάς είναι μερικές από τις υπηρεσίες των Γ.Α.Κ. που έχουν σχεδιάσει και υλοποιήσει ποικίλα εκπαιδευτικά προγράμματα.

- Αξιοποίηση του γεγονότος ότι ένας μεγάλος αριθμός εργαζομένων στα Γ.Α.Κ. προέρχεται από το χώρο της εκπαίδευσης²².

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των Αρχείων Νομού Ευβοίας²³

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των Αρχείων Νομού Ευβοίας, που ξεκίνησαν το φθινόπωρο του 1995²⁴, απευθύνονται σε μαθητές όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης και είναι προσαρμοσμένα στην ηλικία και τις δεξιότητες των μαθητών. Περιλαμβάνουν διάφορες θεματικές ενότητες (γνωριμία με την πόλη // χωριό // γειτονιά, γνωριμία με το αρχαιακό υλικό, καθημερινή ζωή, κοινωνικά προβλήματα στην ιστορική τους διάσταση, σημαντικά γεγονότα της γενικής και της τοπικής ιστορίας κ.λπ.), δραστηριότητες, εργαστήρια, εκδόσεις²⁵ και συνοδεύονται από μικρές εκθέσεις αρχαιακού υλικού, με σύντομα επεξηγηματικά κείμενα²⁶, συχνά περιοδεύουσες, καθώς και από εφαρμογές πολυμέσων και υπερμέσων, μέσα από τις οποίες μάλιστα οι μαθητές δημιουργούν νέο περιεχόμενο. Στο πλαίσιο μιας ενότητας προγραμμάτων που απευθύνεται σε μεγαλύτερες τάξεις, οι ίδιοι οι μαθητές σχεδιάζουν και υλοποιούν μια εφαρμογή υπερμέσων, γίνονται δηλαδή από απλοί χρήστες παραγωγοί. Μερικές εφαρμογές είναι διαθέσιμες και για ενήλικες. Ορισμένα εκπαιδευτικά προγράμματα δημιουργούνται κατά παραγγελία, ανάλογα με τις ιδιαίτερες ανάγκες της σχολικής μονάδας. Για παράδειγμα, τα προγράμματα «Αναζητώντας τη χαμένη πόλη», «Η γειτονιά μου», «Διαδρομές», «Παζλ» είναι διαθέσιμα σε διαφορετικές εκδόσεις, ανάλογα με την περιοχή στην οποία βρίσκεται το σχολείο.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των Γ.Α.Κ. Ευβοίας περιλαμβάνουν και σεμινάρια για εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με θέμα «Διδακτική αξιοποίηση του αρχαιακού υλικού και νέες τεχνολογίες». Μέσα από εφαρμογές πολυμέσων και υπερμέσων που σχεδιάστηκαν και αναπτύχθηκαν για τις ανάγκες των σεμιναρίων, αναδεικνύονται οι δυνατότητες που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες για την πραγματοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων και πολιτιστι-

²² Οι εργαζόμενοι αυτοί, ανεξάρτητα από τις ειδικές σπουδές πολλών από αυτούς στο χώρο της ιστορίας, έχουν περάσει από την τάξη, γνωρίζουν τη γοητεία και τις αγωνίες της και αρκετοί, με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, έχουν συμμετάσχει στην προσπάθεια διδακτικής αξιοποίησης του αρχαιακού υλικού. Ωστόσο, δεδομένου ότι οι αρχειονόμοι δεν μπορούν να μετατρέπονται σε μόνιμη βάση σε ξεναγούς και εμπνευστές σχολικών ομάδων, θα πρέπει, αφού ολοκληρωθεί η στελέχωση των υπηρεσιών των Γ.Α.Κ. με ειδικευμένο προσωπικό (πότε;), να αποσπασθούν εκπαιδευτικοί της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, που θα έχουν ως καθήκον, με τη βοήθεια των αρχειονόμων, το σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

²³ Θεωρούμε απαραίτητο να αναφέρουμε τα ονόματα των συναδέλφων φιλολόγων, οι οποίοι, ως εργαζόμενοι κατά καιρούς με απόσπαση στα Γ.Α.Κ. Ευβοίας, βοήθησαν στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων των Γ.Α.Κ. Ευβοίας: Γιάννης Κατσάνος, Φιλιά Λαμπρούκου, Δήμητρα Λεκαράκου, Θωμάς Μελάς, Σπύρος Μπελεργάτης, Χαρούλα Νίκα, Μαρία Οικονόμου, Φανή Οικονόμου.

²⁴ Είχαν προηγηθεί δραστηριότητες των εργαζομένων στα Γ.Α.Κ. Ευβοίας, ήδη από την περίοδο 1990-1992, με συμμετοχή στα σεμινάρια που οργάνωναν τότε στην Εύβοια οι σχολικοί σύμβουλοι φιλολόγων, με θέμα εισήγησης «Διδακτική αξιοποίηση του αρχαιακού υλικού», καθώς και σειρά σχετικών εκπομπών σε τοπικούς ραδιοφωνικούς σταθμούς.

²⁵ Κάλλια Χατζηγιάνη, Σπύρος Μπελεργάτης, Θωμάς Μελάς (επιμ.), *Η τοπική ιστορία στο σχολείο. Μεθοδολογικές προσεγγίσεις*, Γ.Α.Κ. - Αρχεία Νομού Ευβοίας, Χαλκίδα 1995. Κάλλια Χατζηγιάνη, Φιλιά Λαμπρούκου (επιμ.), *Η Χαλκίδα στον πόλεμο του '40*, Γ.Α.Κ. - Αρχεία Νομού Ευβοίας, Χαλκίδα 1996.

²⁶ Βλ. σχετικά Eileen Hooper-Greenhill (ed.), *The educational Role of the Museum*, Routledge, third ed., London – New York 1999, pp. 205–214 και David Dean, *Museum Exhibition*, Routledge, London – New York, reprinted in 2003, pp. 116–131.

κών εκδηλώσεων που βασίζονται στην αξιοποίηση αρχειακού υλικού. Η παρουσίαση των θεμάτων γίνεται με τρόπο ελκυστικό, ώστε να αναδειχτούν οι δυνατότητες και να αντιμετωπιστούν τεχνοφοβικά φαινόμενα. Τα σεμινάρια περιλαμβάνουν και εργαστήρια, όπου οι εκπαιδευτικοί, με βάση επιλεγμένο υλικό που τους δίνεται, σχεδιάζουν εφαρμογές και, παράλληλα, εξοικειώνονται με τις τεχνολογίες που είναι απαραίτητες για την υλοποίηση των εφαρμογών. Στα σεμινάρια περιλαμβάνεται και ειδική ενότητα σχετικά με τρόπους αναζήτησης της πληροφορίας.

Κανένα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα των Αρχείων Νομού Ευβοίας δεν είναι επιδοτούμενο. Έχουν σχεδιαστεί και υλοποιηθεί από το προσωπικό του Αρχείου, με την τεχνογνωσία και τον εξοπλισμό της υπηρεσίας και το (πολύ μικρό) κόστος τους έχει καλυφθεί από τους τακτικούς πόρους των Γ.Α.Κ. Ευβοίας.

Στη συνέχεια περιγράφονται ορισμένα από τα εκπαιδευτικά προγράμματα των Γ.Α.Κ. Ευβοίας.

1. Γνωριμία με το αρχειακό υλικό

Πρόκειται για σειρά επιμέρους εκπαιδευτικών προγραμμάτων που περιλαμβάνουν μικρές εκθέσεις αρχειακού υλικού, οπτικοακουστικές παρουσιάσεις και εργαστήρια γύρω από τα θέματα: τι είναι τα αρχεία – κατηγορίες αρχειακού υλικού – πώς διαβάζουμε ένα έγγραφο²⁷ – το αρχειακό υλικό από την παραγωγή μέχρι τη διάθεση στην έρευνα – προσπάθειες συγκέντρωσης αρχείων, αρχεία και συλλογές, ερευνητικά προγράμματα – διαχείριση του αρχειακού υλικού, βάσεις δεδομένων.

2. Γνωριμία με την πόλη

Στην ενότητα αυτή περιλαμβάνονται προγράμματα τα οποία μπορούν να λειτουργήσουν από την πιο απλή ως την πιο σύνθετη μορφή, ανάλογα με την ηλικία και τις δεξιότητες των μαθητών και τους επιδιωκόμενους κάθε φορά στόχους. Στο πλαίσιό τους δίνεται η δυνατότητα αξιοποίησης μεγάλης ποικιλίας αρχειακού υλικού, καθώς και η δυνατότητα συνεργασίας με άλλους φορείς.

Οδηγήθηκαμε στο σχεδιασμό και την υλοποίηση αυτών των προγραμμάτων από το γεγονός ότι μεγάλος αριθμός εκπαιδευτικών, τόσο της πρωτοβάθμιας, όσο και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ανέθεταν στους μαθητές τους την εκπόνηση εργασιών με θέματα όπως, για παράδειγμα, «Τα νεοκλασικά της Χαλκίδας», «Τα ονόματα των δρόμων της πόλης» και άλλα παρόμοια. Η λογική της ανάθεσης αυτών των εργασιών ήταν τα παιδιά να μάθουν και όχι να ανακαλύψουν. Δινόταν επίσης η εντύπωση ότι τα κτήρια, οι περιοχές, οι λειτουργίες της πόλης παρέμεναν σταθερά και αναλλοίωτα στο πέρασμα του χρόνου. Διαπιστώναμε ακόμη ότι τα παιδιά, όπως και οι ενήλικες, εξάλλου, συχνά προσπερνούν ό,τι τα περιβάλλει ως δεδομένο και αυτονόητο, αντικρίζοντάς το «με νεκρό μάτι»²⁸.

²⁷ Βλ. και <http://www.learningcurve.gov.uk/FocusOn/document/index.htm> (Μεγάλη Βρετανία, The National Archives → The Learning Curve → Focus On → How to Read a Document).

²⁸ «Όλ' αυτά που θα ιστορήσουμε παρακάτω έγιναν σ' ένα δρομάκι της πολιτείας μας. Ένα δρομάκι αρκετά μακρύ και πολύ στενό, που ίσως λίγοι από σας να το ξέρετε. Όχι πως είναι απόκεντρο, χαμένο στη μονόχρωμη ασάφεια της συνοικίας, όπου σπάνιες συντυχίες φέρνουν την περπατησιά του διαβάτη. Απεναντίας, το δρομάκι που λέμε βρίσκεται μέσα στην καρδιά της μεγάλης πολιτείας, ακριβώς δίπλα στη μεγάλη πλατεία, απ' όπου δεν υπάρχει συμπολίτης μας που να μην περνάει, μια τουλάχιστο φορά, κάθε μέρα. Μα είναι τόσο παράξενα χωμένο ανάμεσα σε δυο πολύβουους και πολυσύχναστους δρόμους, που δύσκολα το πιάνει το μάτι του καθενός· επειδή το μάτι δεν δουλεύει μονάχα με το νεύρο αλλά και με τη λογική [...] Έτσι κι εγώ, χρόνια ολόκληρα περνούσα –τέσσερις φορές τη μέρα– μπροστά από την μπούκα του κι ούτε που αντιλήφτηκα να υπάρχει! Μα κι αν έτυχε να το ιδώ, το αντίκρισα με μάτι νεκρό· το κοίταξα σαν μια εικόνα που δεν είχε νόημα κι υπόσταση» (Μ. Καραγάτσης, *Ιστορίες αμαρτίας και αγιοσύνης*, Εστία, Αθήνα 2000, σελ 355–356).

Από τα βασικά στοιχεία των προγραμμάτων που σχεδιάσαμε και υλοποιήσαμε ήταν οι έννοιες της αλλαγής, της συνέχειας και της ποικιλίας, η συνεχής σύγκριση ανάμεσα στο τότε και στο τώρα, καθώς και ανάμεσα σε διαφορετικούς ανθρώπους και εποχές, ώστε να γίνεται κατανοητή η αλλαγή. Τα προγράμματα δεν αναφέρονται πάντα σε σημαντικά γεγονότα, αλλά συχνά συνδέουν την ιστορική αναζήτηση με στοιχεία από το περιβάλλον που είναι οικείο στους μαθητές, τους παρακινούν να βλέπουν με ιστορική ματιά ό,τι τους περιτριγυρίζει στην καθημερινότητά τους. Μέσα από τα προγράμματα γίνεται προσπάθεια, να κατανοήσουν τα παιδιά ότι, αν και το παρελθόν είναι κάτι δεδομένο που τίποτα στο μέλλον δεν μπορεί να το αλλάξει, η γνώση αυτού του παρελθόντος «είναι κάτι το προοδευτικό, το οποίο βρίσκεται σε μια διαδικασία συνεχούς μεταμόρφωσης και τελειοποίησης»²⁹ και να εξοικειωθούν με τις πολλαπλές δυνατότητες που προσφέρουν τα τεκμήρια³⁰.

2.1. Αναζητώντας τη χαμένη πόλη

Στους μαθητές μοιράζονται αντίγραφα από παλαιές καρτ ποστάλ της Χαλκίδας. Εικονίζονται κυρίως κτήρια που έχουν πλέον κατεδαφιστεί και περιοχές των οποίων η όψη έχει αλλάξει σημαντικά. Οι μαθητές καλούνται να αναγνωρίσουν περιοχές και κτήρια, διαφορές ανάμεσα στο τότε και στο τώρα, τι έχει αλλάξει και τι έχει παραμείνει αναλλοίωτο. Χρησιμοποιούν όρους όπως «τότε», «τώρα», «παλιό», «καινούργιο»³¹, να συνδυάσουν στοιχεία από διαφορετικά τεκμήρια. Για ορισμένες φωτογραφίες (τις πιο σύνθετες και αυτές που μας προσφέρουν πλήθος πληροφοριών για τα ερωτήματα που θέτουμε στο πλαίσιο του συγκεκριμένου προγράμματος), χρησιμοποιείται φύλλο εργασίας για την ανάλυση φωτογραφίας³². Από τους βασικούς στόχους του προγράμματος είναι να αποκτήσουν τα παιδιά μια πιο σύνθετη αντίληψη του χρόνου, να κατανοήσουν πώς και γιατί αλλάζει μέσα στο χρόνο ο δομημένος χώρος, το οικιστικό περιβάλλον (με ιδιαίτερη έμφαση στην κλίμακα, τις λειτουργίες της πόλης κ.λπ.) και οι δραστηριότητες των ανθρώπων³³. Βοηθητικά λειτουργεί μια παρουσίαση υπερμέσων δημιουργημένη με το Toolbook (Asymetrix)³⁴ που καθοδηγεί τους μαθητές με απλές ερωτήσεις.

Αφού γίνει η αναγνώριση περιοχών, κτηρίων κ.λπ., οι μαθητές συγκεντρώνουν στοιχεία για τις περιοχές και τα κτήρια, μελετώντας βιβλιογραφία, αρχειακό υλικό, δημοσιεύματα του τύπου της εποχής και τοποθετούν τα κτήρια στο χάρτη της πόλης. Στη συνέχεια προχωρούν σε φωτογράφιση των ιδίων περιοχών σήμερα (αν είναι δυνατό και από την ίδια οπτική γωνία) και συγκεντρώνουν στοιχεία για τις λειτουργίες στους χώρους αυτούς σήμερα. Τα παιδιά σχολιάζουν το υλικό που έχουν συγκεντρώσει και παρουσιάζουν την εργασία τους. Η παρουσίαση μπορεί να γίνει με ποικίλους τρόπους: παρουσίαση στην τάξη, έκθεση, έκδοση (φυλλαδίου, λευκώματος), παρουσίαση με διαφάνειες, εφαρμογή πολυμέσων ή υπερμέσων κ.λπ.

²⁹ Marc Bloch, *Απολογία για την ιστορία. Το επάγγελμα του ιστορικού*, Εναλλακτικές Εκδόσεις, Αθήνα 1994, σ. 83.

³⁰ Για την έννοια και τη χρήση των πηγών, βλ. Έφη Αβδελά, *ό.π.*, σ. 90–104.

³¹ Judy Sebba, *ό.π.*, σ. 51–52.

³² Στο site των NARA μπορεί να βρει κανείς φύλλα εργασίας για ανάλυση διαφόρων κατηγοριών τεκμηρίων (εγγράφου, φωτογραφίας, αφίσας, χάρτη, γελοιογραφίας, ταινίας κ.λπ. (βλ. σχετ. http://www.archives.gov/digital_classroom/lessons/analysis_worksheets/worksheets.html).

³³ Ως συμπληρωματικό πρόγραμμα χρησιμοποιείται μια σειρά διαφανειών που έχουν σχεδιαστεί από τον αρχιτέκτονα Ιωσήφ Ροηλίδη και οι οποίες δείχνουν τις αλλαγές στο οικιστικό περιβάλλον και τις συνέπειες του συστήματος της αντιπαροχής στη ζωή της πόλης.

³⁴ Η προβολή διαφανειών ή παρουσίαση σε PowerPoint, Authorware ή κάποιο άλλο παρόμοιο πρόγραμμα, ανάλογα με την τεχνογνωσία και τον εξοπλισμό του αρχειακού φορέα που υλοποιεί ένα τέτοιο πρόγραμμα.

Στο πλαίσιο ενός τέτοιου προγράμματος –το οποίο μπορεί να απευθύνεται και σε ενήλικες, σε διάφορες παραλλαγές και μορφές υλοποίησης– μπορεί να αξιοποιηθεί αρχαιακό υλικό που βρίσκεται σε αρκετές αρχαιακές υπηρεσίες: καρτ ποστάλ, υλικό που αφορά το σχέδιο πόλης, αρχιτεκτονικά σχέδια, βιβλία από δημοτικά αρχεία όπου καταγράφονται οι ελεύθεροι χώροι της πόλης κ.λπ.

2.2. Το κυνήγι της χαμένης ιστορίας

Το πρόγραμμα *Αναζητώντας τη χαμένη πόλη* μπορεί να συνδυαστεί με το πρόγραμμα *Το κυνήγι της χαμένης ιστορίας*. Επιλέγεται υλικό (φωτογραφίες, δημοσιεύματα του τοπικού τύπου της εποχής, έγγραφα κ.λπ.) που αφορά την ιστορία μιας περιοχής από αυτές που παρουσιάζονται στο «Αναζητώντας τη χαμένη πόλη», για παράδειγμα υλικό σχετικά με την κατεδάφιση των πύργων της γέφυρας του Εύριπου και του τείχους της πόλης. Φωτοτυπούμε τα τεκμήρια σε ανακυκλωμένο χαρτί και τα κρύβουμε σε διάφορα σημεία του κήπου του Αρχείου. Αυτά είναι τα κομμάτια μιας ιστορίας χαμένης στο χρόνο, που περιμένει τους μαθητές να την ανακαλύψουν και να την αφηγηθούν από την αρχή. Οι μαθητές προσπαθούν να ανακαλύψουν τα κομμάτια της ιστορίας και, αφού τα καταφέρουν, συνεχίζουν, στο σχολείο τους πια, το εκπαιδευτικό παιχνίδι. Μετά την επιστροφή τους στο σχολείο, με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού, συζητούν το περιεχόμενο των τεκμηρίων, τα βάζουν σε χρονολογική σειρά, συνθέτουν την ιστορία και την αφηγούνται. Στη συνέχεια, συζητούν τους λόγους που οδήγησαν στην κατεδάφιση.

2.3. Καλοκαίρι στον Εύριπο

Το πρόγραμμα *Αναζητώντας τη χαμένη πόλη* μπορεί να συνδυαστεί επίσης με το πρόγραμμα *Καλοκαίρι στον Εύριπο*. Στους μαθητές παρουσιάζεται υλικό (καρτ ποστάλ, διαφημίσεις, γκραβούρες, δημοσιεύματα του τοπικού τύπου, έγγραφα, εισιτήρια, προγράμματα κινηματογράφου κ.λπ.) που αφορά τη διασκέδαση στην παραλία της Χαλκίδας σε διάφορες περιόδους. Με βάση αυτό το υλικό φτιάχνεται ένας κατάλογος με διάφορα είδη διασκέδασης, όπως θέατρο, μουσική, φασουλής, καρναγκιόζης, κινηματογράφος κ.λπ. Το είδος της διασκέδασης μπορεί να δίνεται και με εικόνες σε χαρτί με διαφορετικό χρώμα για κάθε είδος διασκέδασης. Όπου είναι δυνατό, γίνεται συνδυασμός με συγκεκριμένο χώρο. Παράλληλα, προβάλλονται διαφάνειες που εικονίζουν την περιοχή σε διάφορες περιόδους. Ανάλογη εργασία γίνεται για τη λειτουργία που έχουν οι χώροι σήμερα³⁵. Στη συνέχεια, μεγεθύνουμε μια καρτ ποστάλ της Χαλκίδας με πανοραμική άποψη της παραλίας και την τοποθετούμε σε φελιζόλ. Εκεί επάνω οι μαθητές τοποθετούν τις εικόνες που αντιστοιχούν στα διάφορα είδη διασκέδασης στον κάθε χώρο άλλοτε και σήμερα. Με βάση το υλικό που συγκεντρώθηκε, γίνεται συζήτηση με θέμα τη διασκέδαση στην πόλη άλλοτε και σήμερα.

2.4. Διαδρομές

Πρόκειται για διαδρομές στην πόλη, για να ανακαλύψουν οι μαθητές τα μνημεία, αλλά και τις λειτουργίες της σύγχρονης πόλης και βασικών φορέων, όπως ο δήμος, οι δημόσιες υπηρεσίες, οι τράπεζες, οι βιομηχανίες κ.λπ.

Μια παραλλαγή του προγράμματος αφορά διαδρομές στην πόλη σε σχέση με συγκεκριμένη ιστορική περίοδο. Για παράδειγμα, αν αυτή η περίοδος είναι η περίοδος του πολέμου του '40 και της Κατοχής στη Χαλκίδα, οι διαδρομές μπορεί να αφορούν επιταγμένα κτήρια, χώρους όπου

³⁵ Καλό θα είναι η καταγραφή που αφορά τη σημερινή εποχή να γίνει κατά τη διάρκεια περιπάτου στην παραλία της Χαλκίδας.

λειτουργούσαν τα παιδικά συσσίτια κ.λπ., ώστε ο μαθητής να δει με άλλο μάτι την πόλη του και την καθημερινότητά του.

Στο πρόγραμμα συμπεριλαμβάνεται η μελέτη σχετικού αρχαιακού υλικού και βιβλιογραφίας, προκειμένου να συγκεντρωθούν τα απαραίτητα στοιχεία με βάση τα ερωτήματα που τίθενται από τα φύλλα εργασίας που έχουν ετοιμαστεί, επιτόπιες επισκέψεις, υποτυπώσεις κτηρίων (σκαριφήματα) κ.λπ. Τα αποτελέσματα της εργασίας των παιδιών μπορούν να παρουσιαστούν με ποικίλους τρόπους: χάρτες, διαδραστικό ηλεκτρονικό παιχνίδι «Φιδάκι» κ.λπ.³⁶.

2.4. Διαδρομές – Η πόλη και οι δρόμοι της

Επιλέγονται οι δρόμοι της πόλης για τους οποίους θα γίνει η εργασία και συγκεντρώνονται στοιχεία για: το πρόσωπο κ.λπ. το όνομα του οποίου πήρε ο δρόμος, την ιστορία του ίδιου του δρόμου, την οικονομική δραστηριότητα που φιλοξενούσε κ.λπ., τα μνημεία κ.λπ. που βρίσκονται στο δρόμο και αποτυπώνεται η όψη του δρόμου σήμερα (με φωτογραφία ή βίντεο). Αφού ολοκληρωθεί η εργασία, η παρουσίαση μπορεί να γίνει με ποικίλους τρόπους: παραγωγή ντοκιμαντέρ – ανάπτυξη εφαρμογής πολυμέσων / υπερμέσων – έκθεση τεκμηρίων – οδηγός για τουριστική κ.λπ. χρήση³⁷.

Μπορούν επίσης να δημιουργηθούν *πολιτιστικοί χάρτες*. Οι μαθητές μελετούν βιβλιογραφία, αρχαιακό υλικό κ.λπ., συντάσσουν δελτία, επισκέπτονται τους συγκεκριμένους χώρους, τοποθετούν τα μνημεία πάνω σ' ένα χάρτη της πόλης ή ζωγραφίζουν το δικό τους χάρτη και τοποθετούν σ' αυτόν τα μνημεία και τους χώρους στέγασης πολιτιστικών δραστηριοτήτων, συντάσσουν τα σχετικά υπομνήματα.

Μια άλλη εκδοχή του προγράμματος αφορά τα κριτήρια ονοματοθεσίας των δρόμων της πόλης μέσα στο χρόνο.

2.5. Παζλ

Βάση του παζλ αποτελούν παλαιές καρτ ποστάλ, πίνακες ζωγραφικής, γκραβούρες κ.λπ. που είτε εικονίζουν περιοχές της πόλης στο παρελθόν είτε εικονογραφούν σημαντικές στιγμές της ιστορίας της. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει το παζλ σε έντυπη ή/και ηλεκτρονική³⁸ μορφή και ενημερωτικό

³⁶ Βλ. το παιχνίδι *Marsimil* που κυκλοφόρησε το 1999 από τα Δημοτικά Αρχεία της Μασσαλίας (ο νεολογισμός προέρχεται από τις λέξεις “Marseille” και “Assimil”). Πρόκειται που έχει ως στόχο να κάνει παιδιά και μεγάλους να ανακαλύψουν τη Μασσαλία διασκεδάζοντας. Το παιχνίδι πωλείται ακόμη και στα σούπερ μάρκετ (βλ. σχετικά <http://195.167.204.185/vivre/culture/archives/marsimil.htm>). Βλ. επίσης Patrick Roman-Valero: *Parcours historiques dans le vieux Marseille: un projet réalisé avec la soutenance du ministère d' éducation nationale, du ministère de la politique de la ville et de la ville de Marseille (à l'usage des enseignants du centre-ville de Marseille dans le but de favoriser l'enseignement de l'histoire locale)*.

³⁷ Στο πλαίσιο αυτού του προγράμματος και σε συνεργασία με το 4^ο Δημοτικό Σχολείο Χαλκίδας σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε το πρόγραμμα «Η γειτονιά μου». Ιδιαίτερο ενδιαφέρον είχε το γεγονός ότι μαθητές της α΄ και β΄ τάξης, με την ουσιαστική βοήθεια των δασκάλων τους, περπάτησαν την πόλη, έμαθαν να παρατηρούν, να ανακαλύπτουν, πήραν συνεντεύξεις από απλούς πολίτες, απέκτησαν δεξιότητες, όπως το να βγάζουν φωτογραφίες, ήρθαν σε επαφή με διάφορους φορείς (Αρχείο, αρχαιολογική υπηρεσία, εργαστήριο φωτογραφίας Δήμου κ.ά.), επεξεργάστηκαν τις πληροφορίες που άντλησαν από βιβλιογραφία και αρχαιακό υλικό, με βάση τις πληροφορίες αυτές έγραψαν στιχάκια σχετικά με τα ονόματα των δρόμων της γειτονιάς του σχολείου, έφτιαξαν μακέτες κ.λπ. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει και οπτικοακουστικές παρουσιάσεις.

³⁸ Σε ό,τι αφορά την ηλεκτρονική μορφή, στο εμπόριο κυκλοφορούν ανάλογες εφαρμογές. Αν όμως το τελικό προϊόν πρόκειται να διανεμηθεί, αυτές οι εφαρμογές δεν ενδείκνυνται, διότι τίθεται πρόβλημα copyright. Για

υλικό για την ιστορία της πόλης και της περιοχής που εικονίζεται ή για το γεγονός που εικονογραφείται. Ο τρόπος παρουσίασης του υλικού είναι τέτοιος που να ανταποκρίνεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, τα ενδιαφέροντα και τις προτιμήσεις του μαθητικού κοινού. Τα ίδια στοιχεία περιλαμβάνονται και στην εφαρμογή πολυμέσων.

3. Παράθυρο στο παρελθόν³⁹

Πρόκειται για ανάλυση φωτογραφικών τεκμηρίων. Το πρόγραμμα λειτουργεί αυτοτελώς και για ένα ευρύ φάσμα θεμάτων ή αποτελεί μέρος άλλων εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Για την ανάλυση των φωτογραφιών χρησιμοποιείται σχετικό φύλλο εργασίας.

4. Φτιάχγω τη δική μου ιστορία

Το στάδιο αυτό έρχεται μετά την επεξεργασία των τεκμηρίων για ένα θέμα, ως τελικό προϊόν που επιτρέπει στους μαθητές να αντιληφθούν ότι η έκβαση των γεγονότων δεν είναι μονοσήμαντη και μας δείχνει το βαθμό κατανόησης του υλικού από τα παιδιά. Η μορφή μπορεί να είναι γραπτή ή προφορική. Συχνά ακολουθούμε μια μέθοδο που είναι συνηθισμένη στα βρετανικά σχολεία. Ξεκινάμε την αφήγηση μιας ιστορίας ή δίνουμε στα παιδιά μέρος ενός σχετικού τεκμηρίου και σταματάμε σε ένα ενδιαφέρον σημείο. Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες και κάθε ομάδα επεξεργάζεται τη δική της συνέχεια. Κάτι τέτοιο απαιτεί από τους μαθητές να αναπτύξουν τη σκέψη και τη φαντασία τους και να τεκμηριώσουν τη δική τους εκδοχή με τα δεδομένα που ισχύουν για τη συγκεκριμένη την κάθε φορά περίοδο⁴⁰. Μια άλλη παραλλαγή του προγράμματος ζητάει από τα παιδιά να δημιουργήσουν μια ιστορία από μια φωτογραφία ή ομάδα φωτογραφιών. Κι εδώ συχνά χρησιμοποιούμε τη μορφή του κόμικ, ένα είδος δηλαδή με το οποίο είναι εξοικειωμένα τα παιδιά⁴¹.

5. Χρονολόγια⁴²

Ένα πρόγραμμα ανάπτυξης της αίσθησης χρονολόγησης προσφέρεται για την αξιοποίηση μεγάλης ποικιλίας τεκμηρίων, τόσο στο μάθημα της ιστορίας, όσο και στο πλαίσιο άλλων μαθημάτων⁴³ και, επομένως, ευνοεί τη συνεργασία ανάμεσα σε εκπαιδευτικούς περισσότερων ειδικοτήτων. Καταρχάς οι μαθητές επεξεργάζονται το υλικό που τους δίνεται και το οποίο προέρχεται από διάφορες κατηγο-

το λόγο αυτό τα κομμάτια των παζλ που έχουμε ετοιμάσει δημιουργήθηκαν με το CorelDraw και η τελική εφαρμογή με το Toolbook (Asymetrix).

³⁹ «Κοιτάζοντας μια παλιά φωτογραφία είναι σαν να κοιτάμε μέσα από ένα παράθυρο στο παρελθόν. Κοιτάζουμε τους ανθρώπους και αναρωτιόμαστε: “ποιοι είναι;”. Δυστυχώς ούτε οι ίδιοι οι φωτογράφοι μπορούν να απαντήσουν σε αυτή την ερώτηση. Πρέπει να χρησιμοποιήσουμε άλλες πηγές για να βρούμε όσο το δυνατό περισσότερα στοιχεία για τους ανθρώπους στη φωτογραφία και τη ζωή τους: ποιοι είναι, πώς ονομάζονται, πού ζουν, τι κάνουν, είναι πλούσιοι ή φτωχοί; Μη μαντεύετε. Οι αποδείξεις βρίσκονται στις πηγές» (The National Archives, Learning Curve, Snapshots, “19th Century People. What can we tell from this photograph?”: <http://www.learningcurve.gov.uk/snapshots/snapshot04/snapshot4.htm>).

⁴⁰ Έφη Αβδελά, *ό.π.*, σ. 123.

⁴¹ Θεματικές ενότητες για τις οποίες λειτουργεί το πρόγραμμα αυτό στα Γ.Α.Κ. Ευβοίας είναι κυρίως οι εξής: «Κάποτε στην Αμερική» (υπερατλαντική μετανάστευση), «Στα προσφυγικά» (εγκατάσταση των μικρασιατών προσφύγων στον ελλαδικό χώρο), «Η Χαλκίδα στον πόλεμο του '40», «Η γειτονιά μου», «Απόκριες».

⁴² Βλ. σχετικά με μεθόδους ανάπτυξης της αίσθησης χρονολόγησης Judy Sebba, *ό.π.*, σ. 92–96.

⁴³ Για παράδειγμα, η τοποθέτηση γεγονότων στην ιστορική γραμμή, με ή χωρίς παράλληλη χρήση εικονιστικού υλικού, είναι μια πολύ καλή εργασία στο πλαίσιο του μαθήματος της Πληροφορικής (ενότητα για πολυμέσα – υπερμέσα ή/και για βάσεις δεδομένων).

ρίες τεκμηρίων που αφορά τα βασικά σημεία του χρονολογίου. Ταξινομούν το υλικό και καθορίζουν τις βασικές ενότητες / βασικά σημεία του χρονολογίου και τα τοποθετούν στην ιστορική γραμμή. Στη συνέχεια, αναζητούν το εικονιστικό υλικό που θα εικονογραφήσει το χρονολόγιο⁴⁴ και συνθέτουν το υλικό που έχουν συγκεντρώσει, ώστε να κατασκευάσουν το χρονολόγιο. Μετά το πρώτο στάδιο του προγράμματος (επεξεργασία τεκμηρίων κ.λπ.), η τάξη μπορεί να χωριστεί και σε ομάδες και κάθε ομάδα να αναλάβει ένα ξεχωριστό αντικείμενο⁴⁵.

6. Απόκριες

Στο πλαίσιο του προγράμματος αξιοποιούνται ποικίλα τεκμήρια: φωτογραφίες, διαφημίσεις, έγγραφα, δημοσιεύματα του τύπου της εποχής, μαρτυρίες. Στο πλαίσιο του προγράμματος εξετάζονται διάφορα θέματα: τι σημαίνουν οι Απόκριες, πώς γιορτάζονταν άλλοτε και γιατί, μεταμφίεση (τι σημαίνει η μεταμφίεση, μεταμφιέσεις ανάλογα με την κοινωνική τάξη, πώς φτιάχονταν οι φορεσίες, από ποιον, τι υλικά χρησιμοποιούνταν κ.λπ.). Ιδιαίτερο κομμάτι του προγράμματος, το οποίο μπορεί να λειτουργήσει και αυτοτελώς αφορά την ενδυμασία σε διάφορες εποχές. Στο πλαίσιο του προγράμματος, οι μαθητές παρακολουθούν οπτικοακουστική παρουσίαση για τη δημιουργία της οποίας έχουν χρησιμοποιηθεί μαρτυρίες για τον τρόπο εορτασμού προπολεμικά, οικογενειακές φωτογραφίες με αποκριατικά ντυσίματα⁴⁶, φωτογραφίες που δείχνουν πώς ήταν η πόλη παλαιότερα, δημοσιεύματα εφημερίδων της εποχής κ.λπ.

Στις δραστηριότητες μικρότερων μαθητών μπορεί να ενταχθεί και η κατασκευή παζλ με βάση διαφημίσεις, φωτογραφίες, περιοδικά μόδας (κομμάτια μιας φορεσιάς ή ενδυμασιών διαφορετικών περιόδων). Τα παιδιά μπορούν επίσης να πάρουν ιδέες για να ετοιμάσουν τα ίδια (με τη βοήθεια των γονέων ή/και των δασκάλων) στολές για τις Απόκριες.

7. Μετανάστες, πρόσφυγες και κοινωνικός αποκλεισμός

Το πρόγραμμα, που αφορά την υποδοχή των προσφύγων και των μεταναστών από τις τοπικές κοινωνίες και τα φαινόμενα κοινωνικού αποκλεισμού, περιλαμβάνει τρεις ενότητες: υπερατλαντική μετανάστευση στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής – εγκατάσταση των μικρασιατών προσφύγων στον ελλαδικό χώρο – μετανάστες / πρόσφυγες στη χώρα μας σήμερα.

Στο πλαίσιο της πρώτης ενότητας, οι μαθητές παρακολουθούν το ντοκιμαντέρ «Οι βρωμοέλληνες» σε σενάριο Στέλιου Κούλογλου, που συνοδεύεται από ποικίλο υλικό (μαρτυρίες μεταναστών, φωτογραφίες, δημοσιεύματα του τύπου της εποχής τόσο της χώρας προέλευσης, όσο και της χώρας υποδοχής κ.λπ. Η επεξεργασία του υλικού (ένα μέρος στο Αρχείο και ένα μέρος στην τάξη) γίνεται με φύλλα εργασίας για ανάλυση κινηματογραφικής ταινίας, ασκήσεις σε σχήμα άστρου κ.λπ. Η περαιτέρω επεξεργασία του υλικού γίνεται στην τάξη.

Στις τάξεις όπου φοιτούν οικονομικοί μετανάστες ή παιδιά οικονομικών μεταναστών ενδιαφέρον παρουσίασε το φαινόμενο της σταδιακής αλλαγής στάσης τόσο των Ελλήνων μαθητών απέναντι στους οικονομικούς μετανάστες – συμμαθητές τους, όσο και των ίδιων των μαθητών οικονομικών μεταναστών και των γονέων τους απέναντι στην πραγματικότητα που αντιμετωπίζουν.

Στο πλαίσιο της δεύτερης ενότητας, η οποία περιλαμβάνει και οπτικοακουστική παρουσίαση, γίνεται επεξεργασία τεκμηρίων (φωτογραφικό υλικό, έγγραφα, δημοσιεύματα του τοπικού τύπου της εποχής) που αφορούν το θέμα αυτό. Στο ίδιο πλαίσιο λειτουργεί και έκθεση αρχειακού υλικού για την

⁴⁴ Η εικονογράφηση μπορεί να γίνει και με ζωγραφίες των παιδιών, που θα δημιουργηθούν στο πλαίσιο του μαθήματος των Καλλιτεχνικών.

⁴⁵ Βλ. και χρονολόγιο στην έκδοση του ΕΚΕΒΙ, Γ.Μ. Βιζυηνός. *Τα ταξίδια του*, Αθήνα 1998.

⁴⁶ Τα παιδιά μπορούν να αναζητήσουν ανάλογο υλικό στο άλμπουμ με τις οικογενειακές φωτογραφίες.

εγκατάσταση των μικρασιατών προσφύγων στον ελλαδικό χώρο. Η έκθεση περιλαμβάνει: πίνακες για την εγκατάσταση των μικρασιατών προσφύγων στον ελλαδικό χώρο⁴⁷ και πίνακες για την εγκατάσταση στην Εύβοια⁴⁸. Το υλικό αυτό φιλοξενείται στο χώρο της Βιβλιοθήκης ή σε άλλο κατάλληλο χώρο του σχολείου και την έκθεση επισκέπτονται μαθητές. Αρχικά γίνεται σύντομη εισήγηση από εκπαιδευτικούς του σχολείου για το μικρασιατικό πόλεμο, στη συνέχεια οι μαθητές ξεναγούνται στην έκθεση και τέλος εργάζονται με φύλλα εργασίας που έχουν ετοιμαστεί από την υπηρεσία μας. Οι γονείς των παιδιών μικρασιατικής προέλευσης καλούνται να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο, με σκοπό την επισήμανση αρχειακού υλικού.

Στο πλαίσιο της τρίτης ενότητας, οι αλλοδαποί μαθητές του σχολείου, σε ανοιχτή συζήτηση μιλούν για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Με βάση ερωτηματολόγια που συντάσσει ομάδα μαθητών, συγκεντρώνονται μαρτυρίες οικονομικών μεταναστών που ζουν στη Χαλκίδα, με τη βοήθεια κασετοφώνου ή βιντεοκάμερας και παράλληλα από αυτή τη διαδικασία αναδεικνύονται και ιδιαίτερες ικανότητες των παιδιών⁴⁹.

8. Η Χαλκίδα στον πόλεμο του '40

Το πρόγραμμα ξεκίνησε σε συνέχεια έκθεσης αρχειακού υλικού με θέμα «Η Χαλκίδα στον πόλεμο και την κατοχή, 1940–1944». Περιλαμβάνει δραστηριότητες στο Αρχείο ή στην τάξη, μικρές εκθέσεις αρχειακού υλικού, οπτικοακουστικές παρουσιάσεις κατά ενότητα και έκδοση με τον τίτλο *Η Χαλκίδα στον πόλεμο του '40*⁵⁰. Κάθε ενότητα του προγράμματος συνοδεύεται από ασκήσεις, ερωτήσεις, παιχνίδια ανάληψης ρόλου, ποικίλα θέματα για εργασίες κ.λπ. που απευθύνονται σε μαθητές διαφορετικών ηλικιών και για το λόγο αυτό έχουν και διαφορετικό βαθμό δυσκολίας⁵¹. Θεωρήσαμε ότι το υλικό που χρησιμοποιείται στο πλαίσιο του προγράμματος μπορεί να φανεί πολλαπλά χρήσιμο:

- Για την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης του μαθητή.
- Για έναν ουσιαστικότερο εορτασμό της εθνικής επετείου στα σχολεία, που θα ξεφεύγει από το πλαίσιο της επαναλαμβανόμενης γενικόλογίας.
- Για το στήσιμο εκθέσεων στα σχολεία με επιλογή και αναπαραγωγή του σχετικού υλικού εκ μέρους των μαθητών.

⁴⁷ Εκτίθεται το φωτογραφικό υλικό που περιέχεται στην έκδοση Γ. Γιαννακόπουλος (επιμ.), *Προσφυγική Ελλάδα. Φωτογραφίες από το αρχείο του Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, Ίδρυμα Λεβέντη – Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών, Αθήνα 1992. Το υλικό αυτό ψηφιοποιήθηκε με την άδεια του Κ.Μ.Σ.

⁴⁸ Εκτίθεται υλικό που προέρχεται από το αρχείο του Δήμου Χαλκιδέων και ιδιωτικές συλλογές, δημοσιεύματα τοπικών εφημερίδων της εποχής κ.λπ.

⁴⁹ Το πρόγραμμα αυτό, λειτούργησε κατά το 2003 και για μεγάλο χρονικό διάστημα στο Α΄ Λύκειο και στο Εσπερινό Γυμνάσιο Χαλκίδας. Πλευρές του προγράμματος υλοποιήθηκαν σε συνεργασία με άλλες σχολικές μονάδες του νομού.

⁵⁰ Κάλλια Χατζηγιάννη, Φιλιά Λαμπρούκου (επιμ.), *Η Χαλκίδα στον πόλεμο του '40*, Γ.Α.Κ. – Αρχαία Ν. Ευβοίας, Χαλκίδα 1995. Η έκδοση, που περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό τεκμηρίων (έγγραφα, φωτογραφίες, αφίσες, εφημερίδες κ.λπ.) που προέρχονται από ποικίλες πηγές, καθώς και φύλλα εργασίας, είναι διαθέσιμη σε CD-ROM.

⁵¹ Ενδεικτικά αναφέρουμε εδώ: οι μεγαλύτεροι μαθητές καλούνται να εξηγήσουν τη διαφορά προσέγγισης ανάμεσα σε πηγές σύγχρονες και μεταγενέστερες των γεγονότων. Στο πλαίσιο αυτών των ασκήσεων προβάλλεται και μικρό βίντεο παραγωγής των Γ.Α.Κ. Ευβοίας, που αφορά την αναχώρηση για το μέτωπο και στο οποίο το ύφος της αφήγησης (μαρτυρία μεταγενέστερη των γεγονότων) και της μουσικής έρχεται σε αντίθεση με την εικόνα (φωτογραφικό υλικό σύγχρονο των γεγονότων, εικόνες από τη διαδήλωση της 28^{ης} Οκτωβρίου 1940 στη Αθήνα, από την αναχώρηση κ.λπ.). Οι μαθητές καλούνται να εξηγήσουν την αντίθεση αυτή.

- Για μια συναρπαστική περιπλάνηση στην πόλη, που θα βοηθήσει το παιδί να παρατηρεί και να δίνει νόημα σ' αυτό που βλέπει.

Η επεξεργασία του υλικού μπορεί να γίνει σε περισσότερα του ενός μαθήματα (ιστορία, λογοτεχνία, γεωγραφία, πληροφορική, καλλιτεχνικά, περιβαλλοντική εκπαίδευση) και με συνεργασία εκπαιδευτικών διαφορετικών ειδικοτήτων.

Το πρόγραμμα ξεκίνησε το 1996 και μέχρι σήμερα εμπλουτίζεται, με βάση και την εμπειρία λειτουργίας του τα προηγούμενα χρόνια. Στο διάστημα αυτό πραγματοποιήθηκαν σεμινάρια επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών. Η έκδοση και το ηχητικό μέρος των οπτικοακουστικών παρουσιάσεων έχουν ήδη αποσταλεί στα σχολεία σε ηλεκτρονική μορφή. Τα κείμενα των οπτικοακουστικών παρουσιάσεων⁵² και μικρό μέρος των φύλλων εργασίας της πρώτης ενότητας⁵³ είναι διαθέσιμα στο διαδίκτυο, έτσι ώστε οι μαθητές να μπορούν να τα συμπληρώσουν στον Η/Υ στο σχολείο ή στο σπίτι τους. Με τον τρόπο αυτό, οι απομακρυσμένοι χρήστες έχουν πρόσβαση και μπορούν να αξιοποιήσουν ευρύτερα την κωδικοποιημένη εμπειρία του αρχαιακού φορέα, υπάρχει ανατροφοδότηση και οι χρήστες δημιουργούν νέο περιεχόμενο.

9. *Εμείς και ο κόσμος*

Πρόκειται για το πρώτο μιας σειράς παρόμοιων προγραμμάτων που έχουν ως στόχο:

- Να αξιοποιείται το αρχαιακό υλικό στο πλαίσιο όσο το δυνατό περισσότερων μαθημάτων, σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης.
- Η εξοικείωση των μαθητών με το αρχαιακό υλικό να αρχίζει όσο το δυνατό νωρίτερα. Στις μικρότερες τάξεις επιδιώκεται να αποκτήσει το παιδί μια πρώτη επαφή με το αντικείμενο, συχνά μέσα από το παιχνίδι, ενώ στις μεγαλύτερες η επαφή αυτή γίνεται ουσιαστικότερη, μέσα από την επεξεργασία των τεκμηρίων.
- Ο μαθητής να εξοικειώνεται με τη διαδικασία της έρευνας και της τεκμηρίωσης, ενώ παράλληλα να καλλιεργεί τη δημιουργικότητά του.

Το αρχαιακό υλικό που χρησιμοποιείται προέρχεται από πολλές κατηγορίες αρχείων και στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας γίνεται προσπάθεια να γνωρίσουν τα παιδιά το περιεχόμενο των συγχρόνων αρχείων, των οποίων η σημασία, στη χώρα μας, είναι υποτιμημένη.

Σε ό,τι αφορά ειδικότερα το *Εμείς και ο κόσμος*, έγινε επεξεργασία του υλικού του σχολικού εγχειριδίου (Γ' Δημοτικού). Στο πρόγραμμα που ετοιμάζεται (τα φύλλα εργασίας για τις πρώτες ενότητες είναι διαθέσιμα) περιλαμβάνονται τρεις ενότητες: α) κείμενα και εργασίες του σχολικού εγχειριδίου, β) γνωριμία με τα τεκμήρια: χρησιμοποιείται υλικό που απόκειται στα Γ.Α.Κ. Ευβοίας και έχει σχέση με το συγκεκριμένο κεφάλαιο του εγχειριδίου, γ) δραστηριότητες, με χρήση επιλεγμένων τεκμηρίων. Σε επόμενη φάση, το υλικό αυτό θα ομαδοποιηθεί κατά θεματικές ενότητες, ώστε, με την κατάλληλη προσαρμογή, να μπορεί να χρησιμοποιηθεί στο πλαίσιο και άλλων μαθημάτων, άλλων τάξεων.

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα συζητήθηκε εκτενώς σε συναντήσεις εργασίας που πραγματοποιήθηκαν με εκπαιδευτικούς των σχολικών μονάδων πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης της ευρύτερης περιοχής Χαλκίδας.

Είναι αυτονόητο ότι οι περιπτώσεις εκπαιδευτικών προγραμμάτων που περιγράφηκαν πιο πάνω δεν εξαντλούν το ζήτημα της αξιοποίησης του αρχαιακού υλικού στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής δια-

⁵² <http://gak/eyv.sch.gr/Drast/Polit/Optikoak/28Oct-keim.htm>.

⁵³ <http://gak/eyv.sch.gr/Drast/Ekpaid/1940-01.htm>.

δικασίας. Δείχνουν ωστόσο ότι υπάρχει τόσο ζήτηση, όσο και ανάγκη προσφοράς παρόμοιων υπηρεσιών από τα Αρχεία στην εκπαίδευση, με αμοιβαία οφέλη. Δείχνουν ακόμη ότι χάρη στο ενδιαφέρον και τις πρωτοβουλίες των αρχειονόμων της κρατικής αρχειακής υπηρεσίας, τα Γ.Α.Κ. διαθέτουν ήδη –αξιοποιήσιμη– εμπειρία σε αυτό τον τομέα. Τα Αρχεία πάνε σχολείο, λοιπόν. Μένει στην Πολιτεία να κερδίσει το μεγάλο στοίχημα, της ουσιαστικής ενίσχυσης των αρχειακών φορέων, ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν αποτελεσματικότερα σε αυτό τους το καθήκον.

Κάλλια Χατζηγιάννη
Αρχειονόμος
Γ.Α.Κ. – Αρχεία Νομού Ευβοίας

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΑΡΧΕΙΑΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

Χρήσιμες διευθύνσεις

Μεγάλη Βρετανία, Public Record Office: <http://www.nationalarchives.gov.uk/>

Education Service: <http://www.nationalarchives.gov.uk/education/default.htm>

Learning Curve: <http://www.learningcurve.gov.uk/>

Teacher's Booklet (Free Guide on Learning Curve and ICT in History):

<http://www.learningcurve.gov.uk/howto/teacherbooklet.htm>

Snapshots (Single Lessons): <http://www.learningcurve.gov.uk/index/snapshots.htm>

Exhibitions: <http://www.learningcurve.gov.uk/index/exhibitions.htm>

The Home Front: <http://www.learningcurve.gov.uk/homefront/default.htm>

Focus On... (History Skills): <http://www.learningcurve.gov.uk/index/focuson.htm>

Cartoons: <http://www.learningcurve.gov.uk/FocusOn/Cartoons/default.htm>

Focus on the Census (19th century census):

<http://www.learningcurve.gov.uk/focuson/census/default.htm>

How to Read a Document:

<http://www.learningcurve.gov.uk/FocusOn/document/index.htm>

Onfilm (Film Archive with Activities):

<http://www.learningcurve.gov.uk/onfilm/default.htm>

Education Service Workshops:

<http://www.learningcurve.gov.uk/index/education.htm>

Pathways to the Past: <http://www.nationalarchives.gov.uk/pathways/>

Online Exhibitions: <http://www.nationalarchives.gov.uk/pathways/exhibitions.htm>

Learning Guides: <http://www.nationalarchives.gov.uk/pathways/guides.htm>

Local History: <http://www.nationalarchives.gov.uk/pathways/localhistory/>

Family History: <http://www.nationalarchives.gov.uk/pathways/familyhistory/>

Virtual Museum: <http://www.pro.gov.uk/virtualmuseum/default.htm>

How to use this site: <http://www.learningcurve.gov.uk/howto/default.htm>

Using Primary Sources: <http://www.learningcurve.gov.uk/howto/studentprimary.htm>

Essay Writing: <http://www.learningcurve.gov.uk/howto/studentessay.htm>

Activities and Games: <http://www.learningcurve.gov.uk/howto/studentactivities.htm>

H.I.A., National Archives and Records Administration: <http://www.archives.gov/>

Digital classroom: http://www.archives.gov/digital_classroom/index.html

Introductory Activity – Introduction to Documents:

http://www.archives.gov/digital_classroom/introductory_activity.html

Conducting Research: (Getting Started, Finding Primary Sources, Citing Primary Sources, National History Day): http://www.archives.gov/digital_classroom/research/conducting_research.html

Document Analysis Worksheets (Written Document, Photograph, Cartoon, Poster, Map, Artifact, Sound Recording, Motion Picture): http://www.archives.gov/digital_classroom/lessons/analysis_worksheets/worksheets.html

Building a School Archives:

http://www.archives.gov/digital_classroom/building_an_archives/building_an_archives.html

School Tours and Workshops: http://www.archives.gov/about_us/calendar_of_events/school_groups.html

National Archives of Canada: <http://www.collectionscanada.ca/education/index-e.html>

Exhibitions: http://www.archives.ca/05/05_e.html

Canada and the First World War: http://www.archives.ca/05/0518_e.html

We Were There: http://www.archives.ca/05/0518/051801_e.html

Did You Know That: http://www.archives.ca/05/0518/051802_e.html

Now You Be the Historian: http://www.archives.ca/05/0518/05180201_e.html

If some things never change, when did they begin?

http://www.archives.ca/05/0518/05180204_e.html

Living Memory: http://www.archives.ca/05/0509_e.html

Games: http://www.archives.ca/05/0509_e.html

Top Ten: http://www.archives.ca/05/0509_e.html

Puzzles: http://www.archives.ca/05/0509_e.html

Expo '67: http://www.archives.ca/05/0533/053302_e.html

Teaching Material – Pedagogical Activities: http://www.archives.ca/05/0533/05330209_e.html

Online Games: http://www.archives.ca/05/0533/05330210_e.html

National Archives of Australia: <http://www.naa.gov.au/>

Education: <http://www.naa.gov.au/education/education.html>

In the Classroom: <http://www.naa.gov.au/education/classroom.html>

Teachers Kits: <http://www.naa.gov.au/education/classroom/kits.html>

Beacons by the Sea: Stories of Australian Lighthouses:

<http://www.naa.gov.au/education/classroom/kits/beacons.html>

Teaching Strategies:

<http://www.naa.gov.au/education/classroom/kits/beacons/1BeaconsStrategies.pdf>

Student Activity Sheet – Primary years 5-6:

<http://www.naa.gov.au/education/classroom/kits/beacons/3aBeaconsPrimary.pdf>

Student Activity Sheet – Secondary Years 7-10:

<http://www.naa.gov.au/education/classroom/kits/beacons/3bBeaconsSecondary.pdf>